

Dr. hab Agnieszka Glińska, prof.AST
Akademia Sztuk Teatralnych im. Stanisława Wyspiańskiego
w Krakowie

Recenzja dorobku dr Jana Matuszyńskiego w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie sztuki, dyscyplinie sztuki filmowe i teatralne

Jan Matuszyński należy do najbardziej wyrazistych twórców filmowych ostatniej dekady. Ukończył Wydziału Radia i Telewizji im.Krzysztofa Kieślowskiego Uniwersytetu Śląskiego (obecnie Szkoła Filmowa im. Krzysztofa Kieślowskiego), w 2012 roku został magistrem sztuki w dziedzinie sztuk filmowych. Stopień doktora sztuki uzyskał w 2019 roku, na podstawie dzieła artystycznego - filmu *Ostatnia rodzina* oraz rozprawy doktorskiej pt *Kształtowanie autorskiej wypowiedzi w filmie opartym na prawdziwych wydarzeniach. Rozważania teoretyczne w oparciu o przygotowania i realizację filmu OSTATNIA RODZINA* (promotor dr hab Maciej Pieprzyca).
Dr Matuszyński od 2018 roku do chwili obecnej pracuje dydaktycznie w Szkole Filmowej im. Krzysztofa Kieślowskiego na stanowisku adiunkt - nauczyciel akademicki.

Dorobek artystyczny

W dorobku twórcy zanim uzyskał stopień doktora znajdują się między innymi:

- nagrodzony Srebrnym Lajkonikiem na Krakowskim Festiwalu Filmowym oraz Nagrodą dla najlepszego filmu dokumentalnego na Międzynarodowym Festiwalu Filmowym, dokumentalny film pełnometrażowy *Deep Love* (2013)
- film fabularny *Ostatnia rodzina* (2016)- zdobywca ponad dwudziestu nagród na polskich i światowych festiwalach filmowych, w tym między innymi Złoty Lwów - Wielkiej Nagrody Jury na Festiwalu Polskich Filmów

Fabularnych w Gdyni oraz Nagrody Głównej w Konkursie Filmów Polskich na Międzynarodowym Festiwalu Sztuki Autorów Zdjęć Filmowych „Camerimage”. Za reżyserię tego dzieła Jan Matuszyński w 2016 roku został laureatem Paszportu Polityki w kategorii -film.

Dzieła filmowe zrealizowane po uzyskaniu stopnia doktora, w latach 2020-2022, to cztery oryginalne, wyraziste i zapisujące się trwałymi zgłoskami w krajobrazie polskiej kultury dzieła, różnorodne i znaczące.

- Film dokumentalny *Czekamy* (scenariusz i reżyseria)- dokumentalny film krótkometrażowy wchodzący w skład antologii filmowej *W domu*, artystyczny manifest i zapis czasów lockdownu związanego z pandemią koronawirusa.
- Będący tematem autoreferatu habilitacyjnego serial *Król* (reżyseria, 2020) na podstawie prozy Szczepana Twardocha
- Fabularny film *Żeby nie było śladów* (reżyseria, 2021), nagrodzony Srebrnymi Lwami na Festiwalu Polskich Filmów Fabularnych w Gdyni oraz Nagrodą Ponad Granicami im.K. Kieślowskiego na The znów York Polish Film Festival
- Film dokumentalny *Gadające głowy 2021* (scenariusz i reżyseria, 2021)- zrealizowana z okazji 80-tych urodzin Krzysztofa Kieślowskiego wariacja na temat filmu dokumentalnego *Gadające Głowy* z 1980r.

W filmie *Gadające głowy 2021* na pytania Kim jesteś? Czego chcesz? O co zapytał/ zapytałabyś dziś Krzysztofa Kieślowskiego? odpowiadają twórcy związani w przeszłości z Krzysztofem Kieślowskim. Z ich odpowiedzi wyłania się z porażającą ostrością obraz dzisiejszego świata, podzielonego, pełnego napięć i zagrożonego katastrofą klimatyczną. Jest w tym ważnym skromnym filmie przejmująca diagnoza naszego dziś pogubienia, bezradności wobec postępującego kryzysu człowieczeństwa ale też wyraz ujmującego zatroskania artystów o kształt świata i międzyludzkich relacji.

Zatrzymam się również na chwilę przy dziele filmowym *Żeby nie było śladów*, by podkreślić nie tylko jego walory artystyczne ale też jego wagę społeczną. Film powstał na podstawie reportażu Cezarego Łazarewicza, nagrodzonego Nike w 2017 roku.

Historię śmiertelnego pobicia przez milicję Grzegorza Przemyka i prób dochodzenia sprawiedliwości przez matkę - Barbarę Sadowską i przyjaciela Jurka Popiela - świadka pobicia, Jan Matuszyński opowiada w sposób wstrząsający, odsłaniając kolejne kręgi piekielne uwikłań i zastraszeń. Robi to sposób wyciszony, niemal osobisty, widz przez zbliżenie do pokrzywdzonych bohaterów, zostaje powołany przez reżysera do bolesnej roli niemego, bezsilnego świadka. Prowadząc tak narrację tego filmu Jan Matuszyński odsłania cierpienie zadawane przez opresyjny, totalitarny system, niejako od kuchni - tej realnej, w ciasnym PRL-owskim mieszkaniu. To w niej bohaterowie uginają się pod ciężarem szykan, presji i niemocy i w niej podnoszą się w walce o prawdę, w niej przy stole, zastyga otępieła z bólu matka. Czuły, intymny język opowieści sprawia, że „perspektywa kuchni” urealnia filmowe zdarzenia i pozwala

widzowi doświadczać głębi i prawdy wielkich emocji. Reżyser w niezwykle uważny sposób spleta ponurą codzienność pierwszej połowy lat 80-tych z antycznym wymiarem opowiadanych zdarzeń.

Autoreferat

W treści swojego autoreferatu Jan Matuszyński skupia się na procesie kreowania dzieła, jakim jest kompletny serial fabularny o zamkniętej strukturze w naszej polskiej rzeczywistości i na podstawie własnego doświadczenia preprodukcyjnego i realizacyjnego, prowadzi rozważania o „autorstwie” dzieła. Zadaje niezwykle ciekawe pytania o to, jak kształtuje się struktura podziału zadań i kompetencji związanych z pracami kreatywnymi i jaki realny wpływ na ostateczny kształt dzieła ma i mógłby mieć reżyser.

Na bazie swoich serialowych reżyserskich doświadczeń - *Wataha*, *Nielegalni*, *Druga Szansa* - wnikliwie opisuje relacje struktury władzy i decyzyjności do warstwy kreatywnej serialu, zaznaczając wyraźnie w jakich okolicznościach i w jakim zakresie reżyser może stać się autonomicznym twórcą i jakie aspekty mogą określać granice tej autonomii.

Znajduję w autoreferacie Jana Matuszyńskiego niezwykle ważne wątki, obrazujące w sposób bezkompromisowy brak wyraźnego jednolitego charakteru struktur podziału zadań w serialowych produkcjach oraz w zależności od ich jakości „kurcząca się” lub „rozszerzająca” twórczą rolę reżysera.

„Nawiazując do mojego doświadczenia przy pracy nad serialami uważam, że serial to tak naprawdę dłuższy film podzielony na części. (...) Dlatego autorstwo reżysera nie powinno być pomniejszane, jeśli realizuje projekt, przy którym mam dużą decyzyjność co do sposobu filmowania, formatowania czy pracy z aktorami i innymi twórcami” - apeluje Jan Matuszyński w autoreferacie.

Wskazuje przy tym na serial *Król*, którego reżyserię zaproponowało mu Aurum Film i Canal+ na bardzo wczesnym etapie projektu. Dzięki temu mógł uczestniczyć w sposób twórczy w pracy nad treatmentami oraz scenariuszami kolejnych odcinków, a praca ta miała bardzo konkretny schemat, pozwalający zachować zgodność i spójność wizji scenarzystów (Łukasz M. Maciejewski, Szczepan Twardoch, Diana Łukasińska, producenta wykonawczego (Leszek Bodzak) i reżysera.

Jan Matuszyński pisze, że od pierwszych chwil i najwcześniejszych, literackich etapów tej współpracy wyraźnie zaznaczył, że traktuje *Króla* jako autorski projekt, jako kolejne po *Ostatniej rodzinie* dzieło filmowe.

Równoległe do prac scenariuszowych tworzył, wspólnie z wybraną przez siebie ekipą, koncepcję formalną serialu, czyli sposoby narracji, inscenizacji oraz stylistyki opowiadania. Podkreśla ogromne znaczenie współpracy z reżyserem castingu Piotrem Bartuszkim oraz pełną autonomię w doborze, zachwycająco

nieoczywistej w moim przekonaniu, obsady aktorskiej a także to, że kluczowy dla decyzji o podjęciu się reżyserii tego serialu był fakt, że zarówno od zlecającej serial stacji, jak i producenta wykonawczego otrzymał wolną rękę, jeśli chodzi o wszelkie decyzje twórcze.

Kreacja inscenizacyjną serialu *Król* została doceniona przez widzów i wysoko oceniona przez recenzentów. Złożone, długie ujęcia, ekscentryczna, barokowa oprawa wizualna, specyficzny język narracji, w którym to co okrutne i przerażające przeplata się z tym co zabawne, wyraziste i wielowymiarowe postaci - to wyraźne cechy autorskiego stylu Jana Matuszyńskiego i, pozwolę sobie zaznaczyć osobiście, że w moim odbiorze te cechy sprawiają, że atrakcyjna proza Szczepana Twardocha zyskała więcej niż adekwatne przełożenie na język filmowy. *Król* wyróżnia się spośród seriali oferowanych obecnie przez największe platformy streamingowe nie tylko porywającą fabułą, odkrywającą wielowymiarowość pejzażu przedwojennej Warszawy. Losy żydowskiego boksera Jakuba Szapiro opowiedziane są barwnym, wywrotowym wręcz filmowym językiem. Walka gangów o władzę na ulicach miasta w obliczu już nie widma, ale realności faszyzmu, staje się w tej historii rodzajem dance macabre, tańca śmierci. Intensywne, dekadentkie obrazy, epicka niczym „Dawno temu w Ameryce” historia, wielowymiarowe postaci zabierają widza w podróż do realnego- nierealnego świata a osoby takie jak doktor Radziwiłek w brawurowym wykonaniu Borysa Szycy czy skomplikowana wewnętrznie i nieoczywista Ryfka Kij Magdaleny Boczarskiej mogą zapisać się na stałe w emocjonalnej pamięci widzów.

„Król był dla mnie sprawdzianem tego, na ile serial może być pełnoprawnym filmem czyli samodzielny dziełem, odpowiednikiem epiki i dramatu, który posługuje się środkami artystycznymi i podlega rygorom narracji właściwym dla danego gatunku filmowego. (...) byłem pełen nadziei, że będzie można spokojnie postawić znak równości pomiędzy dziełem jakim jest film pełnometrażowy a serial”.

Na bazie tego doświadczenia, autor referatu wykazuje, jak bardzo dziś dzieła serialowe uzależnione są od zaspokajania potrzeb i oczekiwań użytkowników platform streamingowych i ze smutkiem konstatuje, że w tej sytuacji cele i wizje serialu wyznacza producent a twórca powinien się do nich dostosować. Tym gorzkim urealnieniem kończy Jan Matuszyński część pracy poświęconą *Królowi*. Podkreśla jednak na swoim przykładzie, jak ważna jest nieustająca walka promowanie i uznanie autorstwa reżyserów w dziełach serialowych.

Dorobek pedagogiczny

Jan Matuszyński jest od wielu lat pracownikiem naukowo- dydaktycznym Szkoły Filmowej im. K. Kieślowskiego Uniwersytetu Śląskiego. Na kierunku Reżyseria

prowadzi praktyczne zajęcia z przedmiotów *reżyseria filmu fabularnego, serial telewizyjny* oraz *praca z aktorem*. Dzięki prowadzonym warsztatom z aktorami, podczas których studenci mają szansę realizować napisane przez siebie sceny, zajęcia te stają się kompleksowym praktycznym pokonywaniem kolejnych etapów pracy reżysera. Nieocenionym aspektem takich zajęć jest możliwość włączania przez prowadzącego w proces edukacyjny swojego bezpośredniego, bieżącego doświadczenia reżyserskiego.

Jan Matuszyński jest promotorem trzech prac licencjackich oraz dwóch prac magisterskich, a także opiekunem artystycznym dwóch krótkometrażowych filmów fabularnych realizowanych w Studiu Munka.

Członek Gildii Reżyserów Filmowych, Stowarzyszenia Filmowców Polskich, Polskiej Akademii Filmowej, dr Jan Matuszyński jako uczestnik, gość i juror festiwalu filmowych w Polsce i na świecie, bierze czynny udział w popularyzacji dziedziny sztuk filmowych.

Konkluzja

Po analizie przedstawionych osiągnięć dr Jana Matuszyńskiego, zgłoszonych w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego oraz dorobku artystycznego i dydaktycznego, stwierdzam z przekonaniem i uznaniem dla artystycznej drogi, że **kandydat spełnia wymagania określone w art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce** i wnioskuję do Instytutu Sztuk Filmowych i Teatralnych Szkoły Filmowej im. Krzysztofa Kieślowskiego o dalsze postępowanie w sprawie nadania Janowi Pawłowi Matuszyńskiemu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki filmowe i teatralne.

Dr. hab Agnieszka Glińska

